

1. MASSEMEDIER

Massemedier eller massens medier

af Ejvind Larsen

Intet forhindrer i dag, at beslutningsprocesserne i samfundet foregår som på Athens torv – ved at alle deltager i dem. Udviklingen af det distributionsmedium, vi nu råder over, til et kommunikationsmedium, er ikke længere noget teknisk problem, men et politisk!

Hans Magnus Enzensberger:

»I Vesteuropa træder den socialistiske bevægelse, med sprogligt, indholdsmæssigt og formelt eksklusive tidsskrifter, hovedsageligt frem for en offentlighed af indforståede. Disse korrespondancer og meddelelsesblade forudsætter en medlems- og sympatisørstruktur og en mediesituation, der svarer til det historiske stade omkring 1900; deres fiksering af Iskras forbillede (russisk tidsskrift »Gnisten« 1901—05, oprindeligt redigeret af Lenin) er åbenlys. Formodentlig hører deres producenter The Rolling Stones, følger på skærmen invasioner og strejker og går i biografen til westerns eller Godard; kun i deres egenskab af producenter ser de bort derfra, og i deres analyser skrumper hele mediesektoren ind til stikordet integrationsmistanke. Denne mistanke er ikke ubegrundet. Men den kan også tilsløre dens egen ambivalens og usikkerhed. Angsten for at blive opslugt af systemet er et svagheds-symptom; den forudsætter at kapitalismen formår at klare enhver modsigelse, en overbevisning der på historisk grundlag let kan modbevise og er teoretisk uholdbar.«

Dette skriver Hans Magnus Enzensberger i en artikel »Byggesæt til en medieteorik«, Vindrosen nr. 3 i år. Hans udgangspunkt er de eneste marxister, Walter Benjamin og i hans følge Bert Brecht, der har været opmærksomme på, at det stadig skærpede modsætningsforhold mellem produktivkræfter og produktionsforhold også – og måske især – gør sig gældende i bevidsthedsindustrien. »Den elektroniske teknik kender ingen principiel modsætning mellem sender og modtager. Enhver transistorradio er, efter sit konstruktionsprincip, samtidig også en potentiel sender; den kan ved tilbagekobling indvirke på andre modtagere. Udviklingen af det

blotte distributionsmedium til et kommunikationsmedium er ikke noget teknisk problem.«

Men et politisk. Når kabelfjernsynets muligheder allerede nu for at gøre enhver til producent ikke realiseres, og når laser-teknikkens formentlig snarlige mulighed for det samme ved at give plads til 80 millioner fjernsynskanaler af den nuværende bredde på det samme bånd heller ikke ser ud til at blive realiseret, skyldes det sabotage fra både kapitalismen og den sovjetiske revisionisme, der med fuld ret forudser begge systemers ødelæggelse, hvis massemedierne bliver massernes medier.

Men hvoraf kommer så det nye venstres medieangst og -fjendskab, som Enzensberger omtaler?

Spørgsmålet bliver så meget mere pinligt, som jeg ikke tror, at modsætningsforholdet mellem produktivkræfter og produktionsforhold er større i bevidsthedsindustrien end i den materielle produktion. I Vindrosen nr. 4 i år beskriver Leif Hansen og Ilja Wechseltmann sammenhængen mellem teknologisk udvikling og arbejderbevidsthed. Fra den stærkt håndværksmæssigt prægede industri i industrialiseringens første fase, over specialiserede enkeltmaskiner og samlebåndsteknik i den anden, til den tredje fase, vi står i begyndelsen af, – »kendetegnet ved overgangen til den automatiserede produktionsproces, dvs. den selvregulerende produktionsproces, hvor arbejderen ikke længere fremtræder som produktionsprocessens hovedagent, men snarere forholder sig til selve produktionsprocessen som vogter og regulator,« – er ifølge Leif Hansen hovedtrækkene i de sidste 200 års udvikling af den materielle produktions medier. Det kan diskuteres, i hvor stor udstrækning den begyndende automatisering fører til rekvalificering af arbejdet, men det kan ikke diskuteres, at kapitalisterne i hvert fald er klar over den tredje fases revolutionerende konsekvenser. De taler selv om »revolutionen i erhvervs-livet«, og udarbejder på livet løs management-teorier om betingelserne for at fremkalde øget motivation, selvstændighed, kreativitet og samarbejdsevne hos den menneskelige arbejdskraft. Derfor udvikles og praktiseres teorier om medindflydelse, medbestemmelse, demokrati på arbejdspladsen, industrielt demokrati, økonomisk demokrati, job-udvidelse, job-berigelse, sensitivitetstimer, selvstyrende grupper, producentkollektiver, kontrolurenes afskaffelse, øget trivsel osv. osv. Altsammen i et fortvivlet forsøg på at bringe produktionsforholdene i overensstemmelse med produktionsmidlernes krav. Altsammen raffinerede forsøg på at integrere de egentlige producenter i et system, der stadig tvinger dem til at sælge deres arbejdskraft på markedet, og som stadig fratager dem magten over deres produktionsmidler og produkter. Men altsammen også en syste-

matisk undergraven af netop de samfundsforhold, som skulle reddes.

For en producentstolthed, en fagbevidsthed og en selvbevidsthed om deres arbejdes værdi og betydning, bliver i hvert fald følgen. Når det foreløbig ikke har fået større betydning for organiseringen af klassekampen, skyldes det det nye venstres medie-fjendskab. Stadig forsøges kampen organiseret i hierarkisk opbyggede partier og lignende, hvis hovedproblem er ledelsens, homogeniseringens og disciplinens. Altså principper, der er fikseret af det historiske stade omkring 1900.

Men hvorfor denne medieangst og -fjendskab.

Fordi et konkret arbejde på at frigøre produktivkræfternes muligheder ikke blot er en destruktion af kapitalismen og den sovjetiske socialkapitalisme, men også destruerer de intellektuelles, teoretikernes og kunstnernes elitære positioner. Det vil ikke være muligt at udnytte den sprængkraft, som både bevidstheds- og materiel-produktionen rummer, uden at opgave forestillingen om intellektets, teoriens og kunstens særlige betydning og værdi.

Den venstreorienterede skal nok gå grueligt meget ondt igennem, men han har dog som skribent, kunstner, teoretiker og leninistisk partileder den tilfredsstillende, at han gør noget for de underkuede masser. I det øjeblik at det lige så meget er for sin egen skyld, at han skal arbejde for arbejderklassens frigørelse, er han selv blevet arbejder, og må lære lige så meget af arbejderne, som de måske kan lære af ham.

Ved at erklære bevidsthedsmedierne for manipulatoriske og følgerne af de nye produktionsmidler på arbejdspladserne for integrerende, bevarer den venstreorienterede sin selvrespekt: han er den, der har gennemskuet manipulationen og integrationen, han er den, der skal frigøre den indoktrinerede, ideologiserede arbejderklasse fra alle borger-

lige mystifikationer, lede den ud af varefetichiseringens helvede og ind i det socialistiske paradys. Er han ikke arbejder, så er han dog arbejderens velgører, hjælper og fører. Han kan føle sig skyldbevidst ved sin højere prestige, løn og åndelige formåen, men henter syndsforladelse i det revolutionære arbejde – for de andre.

Men der findes kun ét revolutionært arbejde: kampen for sin egen frigørelse. Først når de umiddelbare producenter selv ejer og administrerer deres produktionsmidler, når de ikke længere er forbrugere af bevidsthedsprodukter, men skabere af dem, bliver det åndelige arbejde ikke en bemægtigelse af det legemlige, men stillet i en direkte vekselvirkning, der frigør både det åndelige og legemlige fra magt-underkastelses pervertering af det menneskelige.

Alternativet til det nuværende samfund kan ikke være det, at en såkaldt socialistisk ledelse varetager det arbejde, som en kapitalistisk, bureaukratisk ledelse tidligere foretog. Alternativet må være det samfund, hvor alle beslutninger fra værkstedsgulv til samfundsplanlægning involverer alle. Som beslutningsprocessen på Athen torv. Og det torv er i dag i kraft af de elektroniske kommunikationsmidler muligt at skabe. *Intet forhindrede i dag alle beslutningsprocessers direkte deltagelse ved udsendelse af relevante informationer og organisering af debatter over de elektroniske medier.*

Men venstrefløjens fantasi på det område er omtrent lige så tør og gnækkende som den borgerlige. Naturligvis vil praktiseringen af det direkte demokrati rejse mange problemer, men det er først ved at beskæftige sig med dem, at løsningen melder sig. Naturligvis må visse beslutninger træffes af nogen, som de særligt berører, mens de, beslutningerne først senere og svagere berører, vil foretrække at beskæftige sig med noget andet. Men fuld tilbagekaldelsesret af repræsentanter, rotationsprincipper og grundig informationsvirksomhed er løsningen på de spørgsmål.

I praksis eksperimenterer arbejderne i og uden for de traditionelle arbejdspladser i dag med nye organisationsformer. De er karakteriseret af tre ting:

1. De tager deres udgangspunkt i konkrete urimeligheder: tidsstuderede akkorder, manglende kapacitet på undervisningsstederne, forurening, dårlige boligforhold.

2. De kræver alle de aktivt deltagendes direkte stillingtagen til enhver afgørende beslutning, således at ingen kommer i den forhandlingssituation at skulle træffe betydningsfulde afgørelser for andre.

3. De kommer både i karambolage med statsmagten, den direkte kapitalistiske klasse og med de forskellige organisationer, der hævdes at skulle varetage interessen for dem, der er tvunget til at sælge deres arbejdskraft som en vare på markedet.

Hvordan kan så den intellektuelle arbejde nu, således at han med sin påstand og praksis ikke netop bekræfter den borgerlighed, hvis manipulering og ideologisering, han hævder at have gennemskuet?

Han kan for det første opgave forestillingen om, at han i særlig grad har gennemskuet noget som helst. Netop ved at insistere på sin særegenhed, afslører han sin håbløse afhængighed af just borgerligheden.

Hun eller han er ikke mere frigjort, ikke mindre bevidstløs end de arbejdere, som hævdes at være så fandens eller tragisk borgerliggjorte. Derfor er frigørelsesarbejdet først ens eget arbejde. Og i dette arbejde opdager man nødvendigheden af at organisere sig med andre, der også er åndeligt og legemligt undertrykte.

Det bliver simpelthen et behov at stille det, man nu engang kan, direkte i basisgruppens, den faglige oppositions, arbejderrådets tjeneste. Det kan give sig mange forskellige udtryk, som når den svenske NJA-gruppe allierer sig med arbejdere i Norbotten eller fra Volvo og skriver nogle tekster og især sange om og for de elementære arbejdspladserfaringers videreudvikling. Rødstrømpernes største fortjeneste er måske, at de har skrevet nogle sange til brug for kvindernes kamp for ligeløn. Mens arbejdernes største fortjeneste måske er, at de har fortalt om deres virkelighed, således at mange vordende åndshøvdinge og mediepapere har mistet troen på, at de har noget væsentligt at give arbejderne.

Eller med Sartres ord efter at han hurtigt har undskyldt sin »småborgerlige eskapisme« at have lavet et mammutværk om Flaubert:

„Det er i dag i virkeligheden et udtryk for manglende selvtillid og derfor kontrarevolutionært, hvis den intellektuelle hænger sig i sine egne problemer i stedet for at erkende, at han kun er intellektuel i forhold til masserne og gennem dem og at han derfor skylder dem sin viden og må være hos dem og sammen med dem.“

„F. eks. har jeg arbejdet for mine arbejderes folkekomiteer i Lens (hvor militante arbejdere havde fået en række sager på halven). Jeg stillede mig til rådighed for folkekomiteernes anklagere og forklarede på løbesedler, hvorfor det var cheferne, der var de sande forbrydere. Jeg skrev dommen. Osv. Det var mig, der skrev materialet, men jeg var udelukkende talerør for mine arbejderne.“

„Jeg har også skrevet artikler i revolutionære aviser ... Jeg har stillet mit navn til rådighed for samtlige revolutionære aviser, der har bedt om det. Hvorfor? Ja, i begyndelsen har det naturligvis været et led i stjernesystemet ... Men i det lange løb er det målet at kollektivisere disse blade fuldstændig, at eliminere navne, at skabe aviser skrevet af politisk aktive, dvs. de kæmpende masser. Redaktionskollektivet skal kun stille sig til rådighed på det tekniske plan. Hver gang en fabrik besættes af arbejderne f. eks., er det vores opgave at sørge for, at det er arbejderne selv, der forklarer hvorfor de gjorde det, hvad de følte ved det, lærte af det.“

(Citaterne er fra et interview i „The Guardian“.

Drama i TV-kameraet

af Terence Hawkes

Fjernsynet er et teater, der med hele verden som scene bringer orden i kaos – det er i al korthed Terence Hawkes synspunkt i denne artikel fra 1967 om TV, som han formoder er »årsag til mere skjult skyldfølelse end noget andet kommunikationsmiddel i vor kulturs historie«.

TV er formodentlig årsag til mere skjult skyldfølelse end noget andet kommunikationsmiddel i vor kulturs historie. De, som i begyndelsen hævdede, at de ikke ville have det inden for døren og senere gav efter for blot en enkelt kanal eller to, må se sig selv på et stadigt tilbagetog, som deres skyldfølelse tvinger dem til at betragte som en støt forfaldsproces. Et liv i tavs fornødelse breder sig velbehageligt forude.

Skyldfølelsen opstår sædvanligvis i forbindelse med andre vægtigere og mere værdifulde beskæftigelser, som TV formodes at fortrænge. Af disse er de to altoverskyggende læsning og konversation. TV formodes at dræbe begge, eller i hvert fald reducere dem til noget hult og værdiløst.

Det ville ikke være svært at forsvare mediet mod disse specielle anklager, men min opgave her er at henstille, at tiden nu er inde til at fjerne det brede og generaliserende angreb, der ligger bag: at TV ødelægger værdifulde elementer i vort samfund og dets livsmønster blot ved sin dominans over andre medier; at vi, på trods af »enkelte gode programmer«, blot ved at se TV, forråder os selv, vor kultur og vort samfund.

Visse åbenlyse selvmodsigelser kan man afsløre øjeblikkeligt. For det første er de fleste af disse angreb præcis de samme, som i sin tid blev rettet mod bøger, da bogtrykkerkunsten vandt almen udbredelse, og mod teatret, da det begyndte at trække Shakespeare's samtidige bort fra deres daglige arbejde. De fleste nye medier må kæmpe mod fordomme skabt af de gamle, og meget af det, der i dag siges om TV, blev i sin tid også sagt om radioen. For det andet er det fordommene fra et samfund opvokset med læsning og skrivning. I denne forbindelse kan det bemærkes, at læsning og konversation under alle omstændigheder er aktiviteter, der udelukker hinanden. Hvis noget modarbejder konversation, så er det bogen, og omvendt: man kan ikke på én gang tale og læse effektivt. Faktisk besidder læsning mange af de karakteristika, som tilskrives TV, idet læsning har en helt igennem asocial effekt og ødelægger fælles aktivitet. Og der er ingen tvivl om, at størstedelen af de bøger, der findes i bogladerne, kunne betegnes som fordrings- og åndløse, måske endog nedværdigende skidt. Faktisk kan fjernsynet næppe siges at have ødelagt noget værdifuldt, der